

## БРИТАНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС З ПОЗИЦІЇ ЕКОЛІНГВІСТИКИ

BRITISH POLITICAL DISCOURSE FROM THE POINT OF VIEW  
OF ECOLOGICAL LINGUISTICS

Шпак О.В.,

[orcid.org/0000-0002-5537-0792](https://orcid.org/0000-0002-5537-0792)

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови  
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена дослідженню комунікативного контакту в британському політичному дискурсі з точки зору еколінгвістики. Комунікативна категорія КОНТАКТ організує і регулює комунікативний процес. Тип ситуації та адресат є провідними факторами на трьох фазах контакту: встановлення, підтримання та розмикання. Зміст мовленнєвих одиниць формується під впливом ситуаційних, соціокультурних і культурних факторів, а також й креативності суб'єктів дискурсу, які взаємодіють зі всесвітом й намагаються його покращити. Політичний дискурс заснований на нормах національної мови та культури задля встановлення суспільного консенсусу, прийняття і обґрунтування соціально-ідеологічних стратегій. Оскільки культурно-специфічні процеси впливають на мовленнєву поведінку народу, світоуявлення британських політиків визначає екологічність їхньої комунікативної поведінки під час контактоустановлення, контактопідтримання та контакторозмикання, що відображається у способах і засобах реалізації комунікативної категорії КОНТАКТ у політичному дискурсі. Комунікативна категорія ВВІЧЛИВІСТЬ виявляється спорідненою комунікативній категорії КОНТАКТ в англійському дискурсі, а ввічливість англійського джентльмена вбачається основним принципом комунікативної поведінки політиків вищого рангу. Дотримання унісонності й балансу у поєднанні метакомунікації з інформативністю визначено іншим принципом екологічності в унісонних контактах суб'єктів англійського політичного дискурсу. Фатичність у фазі контактоустановлення переростає в інформативність, яка є об'єктивацією теми розмови у фазі контактопідтримання; розмикання контакту є поверненням до фатичності, адже тему спілкування вичерпано. Політичний дискурс Великої Британії маніфестує себе як дискурс, скерований у більшості випадків на співробітництво в обговоренні проблем, прийняття спільних рішень, та гармонійний розвиток взаємовідносин.

**Ключові слова:** комунікативний, контакт, дискурс, еколінгвістика, політичний, ситуація, унісон.

The article is focused on the study of communicative contact in British political discourse from the point of view of Ecological linguistics. The communicative category CONTACT organizes and regulates the communicative process. The type of situation and the addressee are leading factors in the three phases of contact: establishing, supporting, and closing. The content of speech units is formed under the influence of situational, sociocultural and cultural factors, as well as the creativity of discourse subjects who interact with the universe and try to improve it. Political discourse is formed on the basis of the national language and culture in order to establish public consensus, accept and substantiate social and ideological strategies. Since culture-specific processes affect the speech behavior of the people, the worldview of British politicians determines the ecological nature of their communicative behavior during contact establishment, contact support and contact closing, which is reflected in the ways and means of implementing the communicative category CONTACT in political discourse. The communicative category POLITENESS is related to the communicative category CONTACT in the English-language discourse, so the politeness of an English gentleman is seen as the main principle of communicative behavior of high-ranking politicians. Observance of unison and balance in the combination of phatic metacommunication with informativeness is determined by another principle of ecology in the unison contacts of subjects of English-language political discourse. Phatic phase in the contact-establishment into informativeness, which is the development of the topic of conversation in the contact-support phase; contact closing is a return to phatic content, because the topic of communication has been discussed. The political discourse of Great Britain manifests itself as a discourse directed in most cases to cooperation in discussing problems, coming to joint decisions, and harmonious development of mutual relations.

**Key words:** communicative, contact, discourse, Eco linguistics, political, situation, unison.

*Let not the sun go down on your wrath*  
(From the Bible, Ephesians 4:26).

[6, с. 140]: *We can use language to build social relationships ... and change the world* [12, с. 204].

**Постановка проблеми.** Поняття «екологія», яке первісно стосувалося захисту природи від людської діяльності, набуває у наш час особливого значення, пов'язуючись з екологією культури, свідомості, мислення, слова тощо. Суб'єкт дискурсу, який взаємодіє зі світом, що його оточує, намагається покращити його різними шляхами, у тому числі, своєю творчою діяльністю

З екологічної точки зору мова існує тому, що *Homo Contactum* має потребу до контактування з іншими. Саме він обирає гармонійний, або негармонійний спосіб спілкування: *The ecology of a language is determined primarily by those who learn it, use it, and transmit it to others* [14]. На думку Шарля Балли, дбайливе ставлення до чистоти мови має перш за все сполучатися з інстинктом національного самозбереження [5, с. 22].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Ідея екологізму, розвинута В. фон Гумбольдтом, Е. Хаугеном, М.А.К. Геллідеєм, Х. Хаарманом та багатьма іншими мовознавцями, полягає у тому, що мова формується в результаті взаємодії людей, органічних клітин світу, які живуть у певному суспільстві: *From an ecological perspective, language is ... a form of patterned behaviour arising from the needs of human sociality: communication, culture, and community... The true environment of a language is the society that uses it as one of its codes* [14]. Вчені зацікавлені цією проблемою, оскільки еколінгвістика проливає світло на проблему ефективності спілкування, фокусуючись на вивченні екологічного стану національної мови, специфіці системної організації комунікативних контактів у різних типах дискурсу, оперуючи власною термінологією: «сміття» в мові», «охорона мови», «мовна норма», «відновлення мовних ресурсів» та ін. [9, с. 140–161]. Еколінгвістичний підхід передбачає критичне ставлення до антропоцентричного фактору, оскільки останній породжує різноманітні еколінгвістичні проблеми. З антропоцентричних позицій мова – сутність, занурена у світ, з еколінгвістичних – це діяльність, що інтегрована у нього [2, с. 101].

**Постановка завдання. Актуальність** дослідження визначається його належністю до екологічної парадигми мовознавчих розвідок. Функціонально-комунікативний підхід забезпечує дослідження мови як діяльнісного цілеспрямованого живого організму [4, с. 130–136; 6]. Тож, **об'єктом** дослідження обрано способи й засоби комунікативного контакту політиків Великої Британії, а **предметом** – принципи екологічності їхнього спілкування. **Метою** роботи є вивчення екологічної сутності комунікативного контакту у Британському політичному дискурсі. Серед **завдань** дослідження – з'ясування екоспецифіки контакту у сучасному політичному дискурсі, що новим ракурсом вивчення триєдиної сутності: мова, культура, особистість, що є необхідним для розуміння принципів ефективності спілкування політиків.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття «контакт», наявне у свідомості англійських комунікантів у вигляді комунікативної події спілкування суб'єктів комунікації з метою фатичного та інформативного обміну, складає основу комунікативної категорії КОНТАКТ, яка визначається: а) двошаровістю (актуалізує фатичність та інформативність) і б) двополярністю (характеризується комунікативним унісоном «плюс-полярність» й комунікативним дисонан-

сом «мінус-полярність»). Феномен контакту набуває осмислення як дискурсивне утворення, складне, національно-специфічне та діяльнісне явище, що знаходиться у гіперо-гіпонімічних відношеннях з комунікацією й спілкуванням. Контакт є фрагментом комунікативного процесу й способом спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів у ситуаціях дискурсу, які відрізняються конфігураціями ролей комунікантів та їх настановами на гармонізацію або дисгармонізацію стосунків [5, с. 10]. У процесі комунікативного контакту, обмеженого початком, підтриманням і завершенням вербальної взаємодії, два або більше суб'єкта певного дискурсу на перетині часу й місця (у певний час, у певному місці), згідно з принципами та правилами комунікативного кодексу певної лінгвокультури [8, с. 17] організують обмін комунікативними діями специфічно для різних типів дискурсу.

Політичний дискурс (далі – ПД) – це сукупність усіх мовних взаємодій, а також публічного права, традицій та досвіду, що визначається і виражається у формі вербальних утворень, а зміст, предмет, адресант і адресат якого належать до сфери політики (голова держави: монарх, президент; прем'єр-міністр, спікер, лідер партії або парламентської фракції, члени парламенту тощо). Це – аргументативний вид дискурсу, що апелює до ціннісної системи суспільства, оскільки має за основну мету встановлення, підтримання та укріплення політичної влади, а за основну функцію – керування суспільною думкою та нав'язування політиками своєї волі за допомогою слова як зброї (*weapon*) у процесі аргументування (*attack*). ПД демонструє прагнення до символізму, встановленості та композиційної цілісності [3, с. 218–221; 13]. У державному житті дипломатичні контакти завжди строго регламентовані, де і час, і місце, і склад тих, хто зустрічається, встановлюється залежно від рангу тих, хто зустрічається [5, с. 24].

Поняття *contact* наявне у свідомості носіїв англійської мови у вигляді сумісної діяльності вступу у спілкування суб'єктів комунікації: агент-агент, агент-клієнт з метою фатичного або інформативного обміну [там само, с. 52-55]. Комунікативна категорія КОНТАКТ виявляється традиційно пов'язаною з комунікативною категорією ввічливості. Структуру цієї категорії складають такі комунікативні приписи, як стримана манера спілкування, підтримання комунікативного контакту, дотримання комунікативних імперативів та табу, демонстрація загальної культури мовлення тощо. Треба зауважити, що більшість британських політиків здобули найкращу освіту у найкращих сві-

тових закладах: *Among Conservative MPs, 62 per cent have been educated at public schools, and 86 per cent have experienced higher or further education, 45 per cent have been to either Oxford or Cambridge* [13, с. 38; 15].

Іншим принципом екологічності, який слугує фактором оптимізації контакту політиків, є дотримання балансу у поєднанні метакомунікації з комунікацією. Інформативна та фатична функції комунікативного контакту складають його діалектичну єдність: перша забезпечує інформаційну складову контакту, а друга сприяє процесу інформаційного обміну. Це положення дозволяє розглядати інтерфейс фатика – інформатика як регулятивний фактор екології дискурсу [11, с. 114].

Наведений нижче приклад комунікативного контакту у трьох фазах в екстраординарній ситуації ПД, пов'язаній з болючою для монархії темою процедури поховання принцеси Діани, маніфестує традиції поведінки британського дипломатичного етикету, сувору стриманість та вміння поводити себе чемно навіть у важки часи непорозуміння, збентеження, розчарування:

(1). JANVRIN: *Ma'am, apparently the Prime Minister is on the phone for you.*

ELIZABETH: *(The QUEEN hesitates, then..ever dutiful.. ) No, I'd better take it. (The QUEEN walks over to her desk again. Picks up the phone.) Prime Minister?*

TONY: *(sits up on his sofa in his office in DOWNING STREET) Good afternoon, your Majesty. I'm sorry to disturb. I was just wondering...whether you'd seen any of today's papers?*

ELIZABETH: *(The QUEEN looks at her desk. Most of the newspapers are strewn out in front of her)... We've managed to look at one or two, yes.*

TONY: *In which case, my next question would be – whether you felt some kind of response might be necessary? .... Under normal circumstances I would agree, but...my advisers have been taking the temperature among people on the streets – and the information I'm getting is that the mood.. (choosing words carefully) ...is quite delicate.*

ELIZABETH: *So what would you suggest, Prime Minister? Some kind of statement?*

TONY: *No, Ma'am. I believe the moment for statements has passed (takes a deep breath) ... I would suggest flying the flag at half-mast above Buckingham Palace... And coming down to London at the earliest opportunity. ...It would be a great comfort to your people and would help them with their grief.*

ELIZABETH: *THEIR grief? If you're suggesting that I drop everything and come down to London before I attend to two boys that have just lost their*

*mother..you're mistaken. ... I doubt there are many who know the British more than I do, Mr. Blair, nor who has greater faith in their wisdom and judgement. And it is my belief that they will soon reject this 'mood' which has been stirred up by the press...in favour of a period of restrained grief, and sober, private mourning. That's the way we do things in this country. Quietly. With dignity. It's what the rest of the world has always admired us for.*

TONY: *Well, if that's your decision, Ma'am, of course the government will support it. ... Let's keep in touch.*

ELIZABETH: *Yes. (could hardly be less enthusiastic) Let's. (The QUEEN hangs up) (The Queen).*

Цей комунікативний контакт становить приклад унісонного екологічного гармонійного спілкування мовців заради безконфліктної, кооперативної, узгодженої взаємодії. Екологічно правильним є те, що королева вирішує взяти слухавку, щоб розмовляти з прем'єр міністром (спеціальне соціально-диференційоване *Prime Minister?*), хоча й розуміє, що на неї чекає неприємна розмова. Тоні Блер уживає увічливі контактовстановлюючі висловлення у функції привітання (фатична складова контакту) й тактовно вводить тему розмови «Обговорення нацією події гибелі й поховання принцеси Діани». Він ретельно підбирає слова, оскільки добре знає, що королева проти поховання колишньої дружини принца Чарльза як члена королівської родини. У фазі контактопідтримання він уживає висловлення в інформативній функції пояснення: ситуація у країні напружена, британський народ вимагає негайного реагування монархії на тяжку для людей втрату «народної принцеси», приспустити стяг, поховати її зі всіма почестями. Королева через силу підтримує контакт висловленнями у функції демонстрації нерозуміння, незгоди, навіть обурення. Прем'єр міністр, набравшись духу, дає королеві рекомендації щодо бажаних дій *I would suggest...* Королева Єлизавета бажає розімкнути контакт, вказує на помилки. Вона інформує новообраного прем'єр міністра щодо британського розуміння прощання з померлими – стримано, спокійно, з тихою скорботою, з почуттям власної гідності, як приклад для усього світу (інформативна складова контакту). У фазі контакторозмикання Тоні Блер уживає висловлення у функціях поваги до рішення Її Величності, солідаризації, сподівання на нову зустріч *Let's keep in touch*. Королева в унісон розмикає контакт висловленням змушеного підкорення і згоди *Yes. (could hardly be less enthusiastic) Let's* (фатична складова контакту). Цей комунікативний контакт

є екологічним, повноцінним способом контактування, у якому унісонність контакту зберігається, навіть у такій напруженій ситуації: *In the pantheon of national stereotypes, English and manners go together...* [15, с. 3].

Створення екологічно ефективного ПД неможливо без урахування фактору психологічного упливу, тенденції до експресивної надлишковості. Основа політичного дискурсу – це безперервний діалог між владою та опозицією, в якій противники час від часу нападають один на одного. Конкурентоспроможність політичного дискурсу проявляється в таких формах, як парламентські дебати та передвибірчі компанії (*“fierce debates”, “bitter disputes”*) [13, с. 8,9]: *It’s difficult to keep our feelings under control when we’re having an argument. That’s why it’s great to do some debating... They don’t need to shout, or swear, or call names, or walk out in a huff. They let well-chosen language do all the work* [12, с. 213]. Ведення дебатів передбачає висловлення думки опонентами максимально спокійно і аргументовано, не дозволяючи емоціям втручатися та перешкоджати досягненню компромісу. Взагалі, британці віддають перевагу духу кооперації, тому перемагають партії, які вміють домовлятися: *British people greatly prefer an atmosphere of willing co-operation to unwelcome conflict and are more than likely to cast their votes at elections under the influence of such a preference* [13, с. 9].

Тим не менш, однією з складових політичної промови є агресія, пов’язана з поняттям ієрархії та панування, конкуренції у боротьбі за владу, соціальний статус та визнання. В екстраординарних умовах, при прийнятті рішень, від яких залежить доля країни політики демонструють непримиренну позицію, використовують силу слова, осмислюючи засоби сперечання та аргументування у термінах війни: *“Argument is War”: Arguments, even when pursued in what we would regard as quite a civilized fashion, are warlike: “She attacked all my main points”* [там само, с. 34]. Як і на полі бою, політичний дискурс спрямовує на знищення «бойової міцності супротивника», тобто озброєння (думок та аргументів) і особового складу (дискредитація особистості опонента) [3, с. 220]. *“In war, you can only be killed once, but in politics, many times”* (Winston Churchill) [10]. Арена політичної боротьби – парламент. Британський парламент (*literally a “talking gathering”*) [13, с. 172]) – один із найстаріших установ у своєму роді у світі, працює за низкою давніх ритуалів й традицій та суворих екологічних правил, заснованих на ввічливості та повазі.

Члени палат називають один одного не на ім’я та прізвище, а *“honourable members”, “the honourable member for...”*, *“the honourable gentleman”, “the honourable lady”, “my honourable friend”, “the right honourable”, “the honourable Member opposite”*: *“In the British Parliament it wouldn’t be correct to say “As Michael White has just said...” It has to be “As my Honorable Friend has just said... (if they belong to the same political party) or “As the Honorable Gentleman has just said... (if they do not)”* [12, с. 142]. Спікер контролює процес передачі слова та при потребі закликає до порядку: *There is a secure procedural consensus in British politics* [13, с. 9]. Члени британського парламенту не можуть перебивати один одного, за винятком того, коли вони говорять *“hear, hear”* наприкінці виступу, з яким погоджуються; аплодисменти заборонені.

(2). WINSTON CHURCHILL: *Mr. Speaker, on Friday evening last, I received His Majesty’s commission to form a new administration. It was the evident wish and will of Parliament and the nation that this should be conceived on the broadest possible basis. And that it should include all parties.*

ALL MEMBERS OF THE PARTY: *Hear, hear* (Darkest Hour).

Не дозволяється використовувати образливу лексику та звинувачувати когось з членів парламенту у тому, що він є брехуном, лицеміром або зрадником. *If people are heard using insulting names, they can get into trouble* [12, с. 215]. Хоча й не існує жорсткого списку непарламентських слів, британці вважають таку мовленнєву поведінку неетичною, неприпустимо образливою (*abrasive and exhilarating rhetoric*) [13, с. 9]: *If someone hits us with a stone, and we get a bruise we know that the bruise will only last a few days. But if someone hits us with a horrid name, sometimes we never forget it* [12, с. 216]. Правила еко-контакту поширюються і на парамовленнєві компоненти комунікації у парламенті (напр. входячи або виходячи з зали, парламентарі повинні люб’язно поклонитись до Голови, як жест поваги до Палати).

Одними з найважливіших функцій ПД є функції переконання і політичної пропаганди [3, с. 220–221]. Політики знають як здобути схвалення, демонструють свій ораторський талант, уживаючи специфічні мовленнєві й не мовленнєві засоби. *Rhetoric is the use of language to persuade or influence people. Product should sound more attractive* [12, с. 212]. Щодо лінгвістичних особливостей ПД Великої Британії, це: використання займенників; речення з футуральною перспективою, лексичні й стилістичні повтори з про-

содичним компонентом. Прикладом ораторської майстерності може слугувати цитата з виступу Уїнстона Черчилля: “...*we may say to our foes, “We demand unconditional surrender, but you well know how strict are the moral limits within our action is confined. We are no extirpators of nations, or butchers of peoples. We make no bargains with you. We accord nothing as a right. Abandon your resistance unconditionally. We remain bound by our customs and our nature”* [16, с. 211; 1; 10].

Яскрава творча особистість, видатний британський політик Уїнстон Черчилль часто цитував біблійну заповідь: “*Let not the sun go down on your wrath*” і сам практикував те, що проповідував: екологічну ідею прощення, відмови від помсти, гармонії з собою, дотримання моральних цінностей [16, с. 3]. Мова впливає на те, як люди думають про світ, тож екологічність політичних виступів

здатна впливати на вироблення екологічної платформи комунікативних контактів в усьому світі.

**Висновки.** Національна комунікативна культура, норми моралі та лінгвокультурна екоспецифіка британського парламентського спілкування визначають стійку прихильність британського політичного дискурсу до екологічності. Стилїстична підвищеність, церемоніальність, витонченість й пафосність навіть у контактах є специфікою спілкування у політичній сфері Великої Британії, особливо з монархами та членами королівської родини. Значущими для британської дипломатії виявляються ритуалізовані невербальні компоненти комунікації: пафосність дистанціювання, реверанси, поклони, поцілунки руки та інші екологічно принципові дії – іконічні знаки поклоніння монархії. Запорукою екологічності контакту є також суворий дипломатичний етикет.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. Харків : Віват, 2022. 400 с.
2. Морозова О.І. Екологізм як альтернативне антропоцентризму методологічне підґрунтя дослідження мови культури. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю. Видавництво Точка, 2020. С. 100–101.
3. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного ун-ту. Філологічні науки*. Житомир. 2008. Вип. 39. С. 218–221.
4. Самохіна В. О. Функціонально-комунікативний напрям досліджень у лінгвістиці. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2012. № 1022. С. 130–136.
5. Самохіна В.О., Шпак О.В. Екологія контакту в англомовному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2019. 220 с.
6. Самохіна В.О. *Ното Creans* у палїтрі екологічності культури. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю. Харків : Видавництво Точка, 2020. С. 139–140.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава :Довкілля-К, 2008. 712 с.
8. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія. 2010. 240 с.
9. Сковородников А. П. К философским основаниям предметной области. *Экология языка и коммуникативная практика*. 2014. № 2. С. 140–161. 10. Уинстон Черчилль. Никогда не сдаваться! *Лучшие речи Черчилля*. Каунас, Литва. 2016. 592 с.
10. Шевченко И.С. Соотношение информативной и фатической функций как проблема эколлингвистики. Харьков, 2015. № 10. С. 114–132.
11. Crystal D. *A Little Book of Language*. Yale University Press. New Heaven and London. 2011. 260 p.
12. Forman F. N. *Mastering British Politics*. Macmillan Press LTD. Houndmills. 1996. 478 p.
13. Haugen E. *The Ecology of Language*, in Dil A. S. (ed) *The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen*. Stanford: Stanford University Press. 1972.
14. Hitchings H. *Sorry! The English and Their Manners*. Farrar, Sraus and Giroux. New-York, 2013. 392 p.
15. Winston Churchill. *Studies in Statesmanship*. Ed. RAC Parker & Churchill Archives Centre. London, 1995. 259 p.
16. “The Queen” URL : [www.imsdb.com/scripts/Queen,-The.html](http://www.imsdb.com/scripts/Queen,-The.html)
17. “Darkest Hour” URL: [https://www.scripts.com/script.php?id=darkest\\_hour\\_1389&p=38](https://www.scripts.com/script.php?id=darkest_hour_1389&p=38)